

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 7 - Number: 23 p. 341-343, Spring 2023

İslami Mikrofinans Uygulamaları, Salih Ülev, İstanbul: İktisat Yayınları, 2021, 368 s., ISBN 978-605-7376-50-3*
Islamic Microfinance Applications, Salih Ülev, İstanbul: İktisat Published, 2021, 368 p., ISBN 978-605-7376-50-3

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1249995>

Kitap İncelemesi /
Book Review

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
11.02.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
27.03.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.03.2023

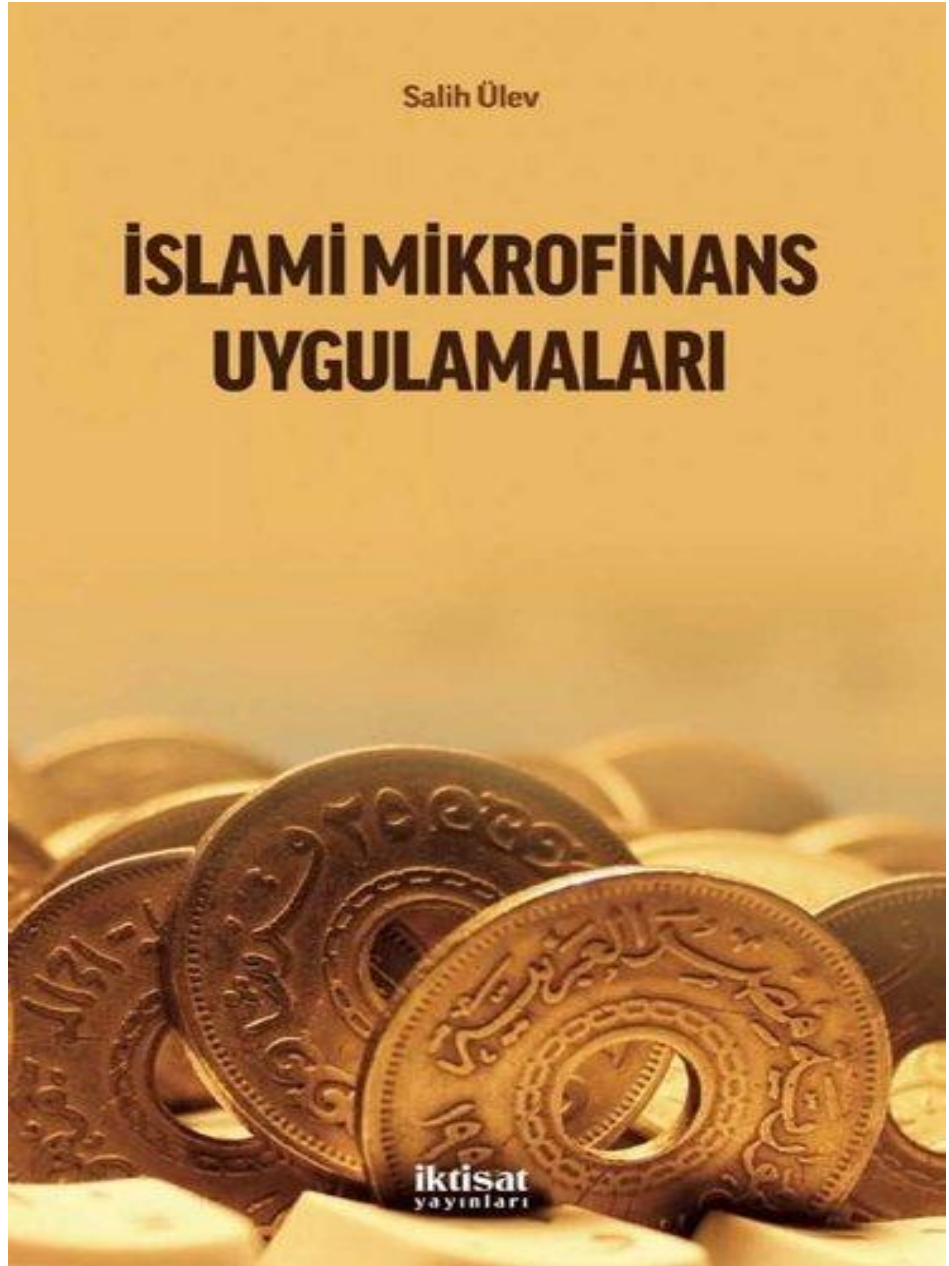
Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Emin
Durmuş
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, İslam İktisadı ve Finans
Bölümü
muhammeddurmus@sakarya.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-2468-8551>

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Durmuş, M. E. (2023). İslami Mikrofinans Uygulamaları, Salih Ülev, İstanbul: İktisat Yayınları, 2021, 368 s., ISBN 978-605-7376-50-3. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(23), 341-343.

GİRİŞ

Kitabın odaklandığı asıl konu, İslami esaslara uygun olarak düşük gelir grubundaki kişilerle finansal hizmetler sağlama anlamına gelen İslami mikrofinans olmakla beraber yazar İslami mikrofinansın, mikrofinans ekosistemindeki yeri ve öneminin daha iyi anlaşılması adına ilk olarak mikrofinansın kavramsal çerçevesini, ortaya çıkış ve gelişimini, farklı modellerini ve uygulama örneklerini ele almış akabinde ise İslami mikrofinansı tanımlamış ve geleneksel mikrofinanstan ayırdığı noktalara değinmiştir. Kitapta hem mikrofinans hem de İslami mikrofinansın kuruluş modellerinin, farklı uygulama örneklerinin ve kullandıkları yöntemlerin tablo ve grafikler yardımıyla ele alınmış olması okuyucuya kolaylık sağlaması açısından yerinde olmuştur.

Yazar kitabın ilk bölümünde konuya dair kavramsal çerçeveyi sunduktan sonra ikinci bölümde Dünya'daki İslami mikrofinans ekosistemi Bangladesh, Pakistan, Malezya, Endonezya, Sudan ve Türkiye olmak üzere 6 farklı ülke örneğinden hareketle ortaya koymaktadır. Yazarın bu ülkeleri inceleme konusu yapmasında iki önemli etken bulunmaktadır. Bunlardan ilki, özellikle ilk beş ülkede İslami mikrofinansın finans sektöründe yoğun bir şekilde kullanılması, ikincisi ise konuya dair literatürde bu ülkelere çokça atıf yapılmış olmasıdır. Ülev, ilgili ülkelerin her birindeki İslami mikrofinans sektörünün ortaya çıkışı, gelişimi, mevcut durumu, yasal çerçevesi, türleri gibi konuları ele aldıktan sonra her bir ülkede faaliyet gösteren bir İslami mikrofinans kuruluşu hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Akabinde ise detaylı şekilde ele alınan mikrofinans kuruluşlarını çeşitli açılardan mukayese eden bir tablo hazırlamıştır. Yazar, böylece okuyucuya pek çok farklı kurumsal yapıya sahip olan İslami mikrofinans kuruluşlarını bir arada inceleme ve bunların ortak ve farklı yönlerini görme imkânı sunmuştur. Buna göre kitaptan, Dünya'daki İslami mikrofinans kuruluşlarının genel olarak kırsal banka, STK, banka dışı finansal kuruluş, kooperatif ve ticari banka şeklinde örgütlendiği ve bu kuruluşların en fazla kullandıkları finansal ürünlerin sırasıyla murabaha, karz, ortaklık ve selem olduğu anlaşılmaktadır. İslami finans sektörünün en büyük oyuncusu olan İslami bankacılıkta en fazla kullanılan aynı zamanda en fazla eleştirilen finansman yöntemi olan murabahanın İslami mikrofinans sektöründe de en fazla kullanılan yöntem olması dikkat çekicidir. Hal böyle olunca yazarın İslami mikrofinans sektöründe murabahanın niçin bu kadar fazla kullanıldığı, mikrofinans sektöründe de bu yöntem hakkında tartışma olup olmadığı, murabahanın bu sektöre ne yönde katkısı olduğu gibi meselelere değinmemiş olması bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

Ülev, kitabın üçüncü bölümünde İslami mikrofinans literatürünü ayrıntılı bir şekilde ele almış akabinde de çalışmanın metodolojisini ortaya koymuştur. Yazar literatürü konu ve kullanılan yöntem açılarından ele almış böylece kitabın, literatürde nasıl konumlanacağını, hangi boşluğu doldurmayı amaçladığını, alana nasıl katkı sağlayacağını, özgün yönünün ne olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu bağlamda yazar, ulusal ve uluslararası literatürde yer alan İslami mikrofinans ile ilgili hiçbir çalışmanın, aynı birimlere ait özelliklerin belirli zaman aralıklarında tekrarlı olarak ölçülmesi ile ifade edilen boylamsal veriye dayalı olmadığını dolayısıyla kendi çalışmasını özgün kılan noktalardan birinin de bu tür bir verinin kullanılması olduğunu ifade etmektedir. Kitapta araştırma yöntemi olarak, araştırma problemi hakkında daha detaylı bir anlayış ortaya koyabilmek adına hem nitel hem de nicel yaklaşım birlikte kullanılmıştır. Nitekim yazar, araştırmasında bu yöntemlerden sadece birinin kullanılması durumunda çalışmanın bir yönünün eksik kalacağı ve hatalı birtakım sonuçlara yol açabileceği endişesi sebebiyle bu iki yöntemi bir arada kullandığını belirtmektedir. Bu bağlamda araştırmada, örneklem olarak belirlenen 41 kişiden 11 ila 21 aylık dönemlerde sürekli olarak veri toplanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak da sırasıyla anket, görüşme, gözlem ve doküman incelemesini kullanmıştır. Çalışmada araştırma yöntemlerinden karma yöntemin kullanılması bununla birlikte veri toplanırken birden fazla teknikten yararlanılması verilerin sağlıklı, analizlerin ise isabetli olması açısından yerinde olmuştur. Bu bakımdan çalışmanın emek mahsulü olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kitabın ilk üç bölümünde İslami mikrofinansın teorik çerçevesini bütün yönleriyle ortaya koyan Ülev, dördüncü ve son bölümde ise çalışmanın ikinci ayağı olan uygulama kısmını Türkiye'de ilk İslami mikrofinans programı olan İKSAR örneği üzerinden ele almıştır. Bu bağlamda yazar ilk olarak İKSAR Karz-ı Hasen Programı'nı bütün yönleriyle ortaya koymuş akabinde ise İKSAR'ın uygulamış olduğu mikrofinans faaliyetinin borçlular üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bunun için karz başvurusu kabul edilen kişilere biri karz verilmeden önce diğeri ise borcu bittikten sonra mevcut sosyo-ekonomik durumlarını ölçmek amacıyla aynı sorulardan oluşan bir anket uygulanmış, böylece verilen mikrokredinin borçluların ekonomik durumlarına olan etkisi görülmeye çalışılmıştır. Ancak karz süresi boyunca katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarının başka nedenlerden dolayı da artma imkanı bulunması sebebiyle Ülev, ankettan elde edilen verileri tamamlayıcı bir unsur olarak süreç içerisinde katılımcıları

gözlemlemiş ve farklı zamanlarda görüşmeler yapmıştır. Böylece borçlunun sosyo-ekonomik durumunda meydana gelen değişikliklerin mikrofinans kaynaklı olup olmadığını anlamaya çalışmıştır. Yazarın araştırmadan elde edilen verileri nitel verilere ilişkin bulgular ve nicel verilere ilişkin bulgular şeklinde iki ana başlık altında analiz etmesi okuyucu için kolaylık sağlamıştır.

Yazarın çalışma neticesinde ulaştığı sonuçlara kısaca değinecek olursak şunlar söylenebilir. Çalışma sonucunda karz verilen hanehalklarının gelirlerinde artış yaşandığı dolayısıyla karzın müstakrizler (borç verilenler) üzerinde olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçla yazarın çalışmadaki hedeflerinden birine ulaştığı söylenebilir. Yazarın ulaştığı bir diğer önemli sonuç müstakrizlerin borçlarını ya kendi ellerinde olmayan sebeplerden ötürü ya da kendi ellerinde olan ihmalkarlıktan kaynaklandığını ikinci kategorideki gecikmenin en temel sebebinin ise İKSAR'ın gecikme cezası uygulamamış olmasıdır. Yazar bu hususta ödeme gücü olduğu halde ödeme yapmayan borçlular için fihhi mahzur içermeyecek ve titizlikle uygulanacak bir gecikme cezası uygulamasının gerektiği kanaatinde. İKSAR örneğinde karz verilen en yoksul kesim, borçlarını geri ödeme noktasında başarılı bir performans sergilemiştir. Yazar bu hususun “borç alırken geri ödeme niyeti ve geri ödeme için sarf edilen enerjiyle” alakalı olduğunu ifade etmektedir. Kitapta ulaşılan bir diğer önemli bulgu da kadınların borçlarına daha sadık olduğudur. Yazar bu sonuçtan hareketle İKSAR ve benzeri kuruluşların günün şartlarına göre politikalarını değiştirirken bu bilgiden yararlanabileceğini, “Örneğin geri ödemelerde gecikmelerin arttığı veya karz fonunun azaldığı bir dönemde, geri ödemelerde gecikme yaşanmaması daha öncelikliyse başvurular değerlendirilirken kadınların başvurularının dikkate alınabileceğini” ifade etmektedir. Bunlara ilaveten araştırmada, finansal sürdürülebilirlik açısından karz geri ödemelerinde enflasyon farkının alınması gerektiği, mikrofinans kullanıcılarına yönelik eğitim verilmesinin programın etkinliğini artırabileceği, mikrofinans başvuruları değerlendirilirken ortaya çıkan asimetrik bilgi probleminin giderebilmek için SYDV'lerin veri tabanlarından yardım almanın önem arz ettiği, mikrofinans sektörünün gelişimi için devletin destek ve teşviğinin elzem olduğu ve mikrofinans programlarının belli bir alana yoğunlaşmasının daha başarılı performans göstermelerini sağlayacağı sonuçlarına ulaşılmıştır.

SONUÇ

Kitabı genel olarak değerlendirecek olursak hem genel olarak mikrofinans hakkında bilgi sahibi olmak hem de İslami mikrofinansın bu ekosistem içerisindeki yeri ve önemini buna ilaveten İslami mikrofinans uygulamalarının etkisini merak edenler için önemli bir kitap olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan kitabın iki ana kısım şeklinde tasarlanıp birinci kısımda İslami mikrofinansın teorik altyapısının ortaya konulması ikinci kısımda ise İKSAR adlı İslami mikrofinans programı örneğinde uygulamanın ele alınması yerinde olmuştur. Yazarın sadece İKSAR'ın katılımcılara sağlamış olduğu mikrofinansın etkinliğini ölçmekle yetinmeyip katılımcılardan gelen geri dönüşlerle İKSAR Karz-ı Hasen Programı'nın eksik ve geliştirilmesi gereken yönlerini tespit edip yeni bir model önerisi sunması çok önemlidir. Böylece Türkiye'de ilk olma özelliğine sahip İKSAR'ın ayakları yere daha sağlam basan ve etkinliği üst düzeyde olan bir program haline gelmesi hedeflenmiştir. Bütün bunlara ilaveten kitapta konuların işlenirken tablo ve grafiklerden yararlanılması okuyucu açısından faydalı olmuştur. Kitabın tüm bu olumlu yanlarına rağmen eleştirilebilecek bazı noktaları bulunmaktadır. Özellikle İslami mikrofinansa dair kavramsal çerçevenin ele alınırken bu kavramla çok yakın ilişkisi bulunan borç ve kredi kavramlarının ve İslam'ın bu kavramlara olan bakışına dair bir başlığın olmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Buna ilaveten yazar tarafından önerilen modelin ve tartışma kısmının kitabın sonucunda değil de dördüncü bölümde ayrı bir başlık altında ele alınması gerekirdi. Nitekim bu haliyle sonuç bölümü çok uzun ve karışık durmaktadır. Halbuki sonuçta çalışmanın problemlerine yönelik bulguların kısaca ortaya konulması gerekmektedir. Son olarak kitabın İslami mikrofinans alanına ilgisi olanlar özellikle de bu alanda çalışma yapmak isteyenlere katkı sağlaması ve Türkçe literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması bakımından faydalı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Ülev, S. (2021). *İslami Mikrofinans Uygulamaları*. İstanbul: İktisat Yayınları.